

HET HOUDEN VAN WATERVOGELS, HOE LANG AL HOBBYMATIG?

Tekst: Jogchum Ijpmma.

Bezoekers van tentoonstellingen kunnen zich nauwelijks voorstellen dat het exposeren van watervogels niet altijd die belangstelling van de fokkers heeft gehad, zoals nu het geval is. In tijdschriften uit het begin van de vorige eeuw, wordt wel regelmatig iets over het houden van eenden en ganzen gepubliceerd, maar die artikelen zijn vooral geënt op het bedrijfsmatig houden. Pas in een later stadium wordt wel eens iets over oorspronkelijke watervogels geschreven. De informatie hierover is echter summier. In 1973 is door Belgische liefhebbers van oorspronkelijke sier- en watervogels de vereniging AVIORNIS opgericht. Vijf jaar later volgden Nederlandse liefhebbers dat voorbeeld en sloten zich daar met een Nederlandse afdeling bij aan. Beide organisaties treden gezamenlijk op. Ontegenzeggelijk is de belangstelling voor oorspronkelijke watervogels nadien met sprongen vooruit gegaan.

Bijlage 104 van Avicultura van omstreeks 1900. De afgebeelde Keizerseenden worden tegenwoordig Kuifeenden genoemd. Het veertoeffe op de kuif en de erg grote kuif is tegenwoordig niet meer gewenst (archief Geri Glastra).

Domesticatie van eenden heeft al vele, vele eeuwen geleden plaats gevonden. De Wilde eend (*Anas p. platyrhynchos*) is ongetwijfeld de stamvader van alle rassen gedomesticeerde eenden. Eenden werden niet alleen in Europa gedomesticeerd, maar dit vond vooral ook in Azië plaats, waar veel rassen zijn ontstaan. Veel aandacht is er geschonken aan een hoge productie van flinke eieren. Niet verwonderlijk dat zeevaarders vanuit dat werelddeel eenden meenamen. De hoge productie van grote eieren sprak hen blijkbaar aan, terwijl ook een eendenbout een welkome aanvulling op het menu was. Kruisingen met de hier, -maar ook elders in Europa-, gehouden eenden, leverde niet alleen een hogere productie van eieren op. Er ontstonden ook veel nieuwe rassen. Heel veel energie is daar in de loop der jaren in gestoken. Fokkerskunst heeft tot veel fraaie rassen en kleurslagen geleid. Het resultaat ervan wordt nog heden ten dage gekoesterd. Legden de wilde voorouders voornamelijk groengetinte eieren, ook is bereikt dat de meeste rassen witte eieren produceren.

Bijlage 224 uit 1913 van een paartje Mandarijneenden (archief Nico van Wijk).

Opening van 'O' in 1981. In het midden Biallosterski en rechts van hem minister De Koning van Landbouw en Visserij (foto archief Hans Ringnalda).

Bedrijfsmatig eenden houden

In het begin van de 20^e eeuw werden er al op beperkte schaal 'bedrijfsmatig' eenden gehouden. Hierbij moet niet gedacht worden aan grote aantallen. Veelal beperkte zich dat van een 20- tot 50-tal dieren en dan vooral in de waterrijke gebieden. Een van de redenen, -en zeker niet de onbelangrijkste-, zal geweest zijn, dat eenden nauwelijks enige eisen stellen aan huisvesting, dit in tegenstelling tot het houden van hoenders. Regel was dat de eenden voor het overgrote deel overdag hun kostje in de sloten opscharrelden. De eenden werden tegen de avond of 's morgens vroeg opgehaald en bij thuiskomst van een weinig voer voorzien. De eenden werden dan opgesloten en nadat ze gelegd hadden, weer vrijgelaten. Ten opzichte van kippen leggen eenden grotere eieren, terwijl de productie ervan in die tijd hoger lag. Dit zal zeker een rol hebben gespeeld om eenden te gaan houden.

Sier- en watervogelbespreking in 1993 met een aantal oude rotten bij elkaar: v.l.n.r. Piet Vertegaal, Toon Selten, Ane Visser, Coen Gelein, Hoeksema, Hans van der Zaan (foto archief Hans Ringnalda).

Nadien nam de belangstelling voor het bedrijfsmatig houden van eenden toe. Over een aantal rassen werd regelmatig iets in de vakbladen geschreven. Het ging dan vooral om de khaki Campbell eenden, Indische loopeenden en Noord-Hollandse witborsteenden. Er werden legwedstrijden gehouden en het was verbluffend om te zien tot welke prestaties sommige dieren kwamen. Ter illustratie volgt hier een citaat uit het jaaroverzicht van de eierveiling over 1913 in het Amsterdamse vakblad V.P.N. (Officieel Maandblad van de Vereniging

tot bevordering der Pluimveehouderij en tamme Konijnenteelt in Nederland) van januari 1914: Het aantal aangevoerde en verhandelde eieren betrof 1.557.538 kippeneieren, die gemiddeld over het gehele jaar genomen f 0,0467 per ei opbrachten. Er werden 18.197 eendeneieren aangevoerd, waarvan de opbrengst gemiddeld f 0,0430 bedroeg. Het verschil in opbrengst per ei was dus zeer gering. Als daarbij in aanmerking wordt genomen dat er nauwelijks kosten aan voer en huisvesting tegenover stonden, was het houden van eenden dus wel aantrekkelijk.

In de jaren van voor en na de Tweede Wereldoorlog werd op het platteland in de waterrijke gebieden door veelal kleine boerenbedrijven een koppeltje eenden gehouden. Meestal was dit een bezigheid voor de boerin. Hierdoor werd het inkomen iets vergroot. Niet alle eieren gingen naar de veiling, veelal werden ze door de plaatselijke bakkers afgenomen. In al deze gevallen betrof het dus eenden die voor een goede productie zorgden.

Gelet op deze ontwikkeling werden hier en daar in den lande grotere fokkerijen en houderijen opgezet. Daarbij werd als regel gebruik gemaakt van schuren met een uitloop en een vrij smalle watergoot. Door valnestcontrole werd de productiviteit steeds meer opgevoerd. Eenden die boven de 300 eieren per jaar uitkwamen, waren geen zeldzaamheid.

Nadat er door de overheid strenge eisen aan de kwaliteit van eendeneieren werd gesteld, kelderde het bedrijfsmatig houden van eenden. Thans zijn er nog nauwelijks bedrijven met legeenden actief. Ook kwam het houden van slachteenden op gang. Met name de omgeving van Putten was bekend vanwege het massaal fokken van slachteenden. Hiervoor leende zich vooral het Amerikaans type Pekingendeenden.

Gedomesticeerde eenden houden als hobby

Zoals al aangegeven, zijn er in de loop der jaren vele eendenrassen ontstaan. Fokkersinzicht en geduld leverden heel mooie rassen en kleurslagen op. Niet verwonderlijk dat er fokkers en liefhebbers kwamen die de strijd om de mooiste dieren met anderen aan wilde gaan. Pas vele jaren na de Tweede Wereldoorlog kreeg dit gestalte. Niet alleen dat fokkers zich hiermee bezig hielden, ook de liefhebbers die als hobby een koppeltje eenden hielden, vonden de weg naar de tentoonstellingen. Het waren niet alleen de productie-eenden die werden getoond, vooral de kleine Kwakereenden trok menigeen aan, weldra gevolgd door de Black Indian eendjes, nu algemeen bekend als Smaragd eend.

Pas aan het einde van de jaren 50 van de vorige eeuw, wordt in Avicultura zo af en toe wat over watervogels geschreven. In tentoonstellingsverslagen wordt er nauwelijks aandacht aan geschonken. Als er een artikel werd geplaatst, kwam dit van de hand van Van Gink, Van der Mark of Josselin de Jong. Het gemis aan ter zake deskundige keurmeesters deed zich gevoelig voor. Tijdens het keurmeestercongres van 1961 wordt het tekort aan sier- en watervogelkeurmeesters aan de kaak gesteld. Toegezegd werd dat het bestuur een opleiding voor keurmeesters zal overwegen.

Uit het verslag in Avicultura over Ornithophilia 1965, blijkt dat er 14 watervogels waren ingeschreven. Van Gink schrijft: "Wat jammer toch dat er niet meer liefhebbers komen" en dit geeft aan dat op deze toonaangevende show het exposeren van watervogels nog in de kinderschoenen stond. Hij vervolgt met: "Het wordt tijd dat er een speciaalclub, of bond komt voor tamme watervogels, want anders ziet het er naar uit, dat ons land, vroeger zeer bekend om zijn watervogels, op dat gebied niets meer heeft te tonen". Het duurt echter tot januari 1984 voordat de bedoelde speciaalclub het levenslicht zal aanschouwen.

Na 1965 kwam er enige beweging in het exposeren van watervogels. Dit ging uiteraard niet van de ene op de andere dag. Het waren niet alleen de gedomesticeerde rassen die opgang maakten, ook het houden en als gevolg daarvan, het exposeren van oorspronkelijke watervogels, droeg daar een steentje aan bij.

Keurmeester Hans van der Zaan bespreekt op de Deltashow 1993 de kampioen Sier- en watervogels (foto archief Hans Ringnalda).

Het houden van oorspronkelijke watervogels krijgt belangstelling

Zoals al opgemerkt is in 1973 AVIORNIS in België opgericht, in 1978 gevolgd door de Nederlandse afdeling. Het is daar ongetwijfeld aan te danken dat de belangstelling voor het houden van oorspronkelijke watervogels sterk toenam. Aanvankelijk was het kweken met deze diergroep niet eenvoudig, vanwege veel wildvang. Door de jaren heen pasten de dieren zich steeds meer aan, om zich in gevangenschap voort te planten. Meerdere grote kwekerijen (handelaren) legden zich hierop toe. Doordat het aanbod in deze groep watervogels groter werd, daalde de aanschafprijs en werd een groter potentieel aan liefhebbers bereikt. Als voorbeeld: in 1959 werd in een advertentie een koppeltje Mandarijneenden aangeboden voor f 80,-. Het weekloon voor de gemiddelde arbeider was toen ongeveer f 110,-.

De kleurenpracht van veel uitheemse soorten heeft er ongetwijfeld aan bijgedragen dat het houden van deze soorten een grote vlucht heeft genomen. Maar niet alleen de uitheemse soorten droegen hieraan bij. Veel soorten die in ons land voorkwamen zoals de Bergeend, Europese smient, Krakeend en Wintertaling, kregen belangstelling van menige liefhebber en het tentoonstellen van deze soorten kwam op gang. Daardoor gingen steeds meer lief-

hebbers oorspronkelijke watervogels houden. Inmiddels worden vrijwel alle soorten bij liefhebbers aangetroffen. Een aantal ervan, met name Duik- en Zee-eenden, mogen niet geëxposeerd worden. Vanwege het gegeven dat zij zich door de stand van de poten slecht op de grond kunnen begeven, prevaleert het welzijn van de dieren.

De belangstelling om te exposeren

Al genoemd is dat in de periode na 1965 de belangstelling voor het exposeren is toegenomen. Zonder andere verenigingen of organisaties tekort te willen doen, mag gesteld worden dat de bakermat van de sier- en watervogelliefhebberij in de omgeving van Boskoop ligt. In dit waterrijke gebied woonden veel watervogelliefhebbers. Zowel gedomesticeerde rassen, als oorspronkelijke soorten, werden door een flink aantal liefhebbers gehouden en vooral ook tentoongesteld. Op de tentoonstelling van december 1975 werden niet minder dan 400 watervogels in 59

rassen en soorten ingeschreven. Er is niets mee miszeggd, als mensen als De Frankrijker, Blanken, Van Wijk, fam. Spek en combinatie De Rotgans, bestaande uit Piet de Groot en Piet Vertegaal, hier de grote animators waren. Echter, zonder keurmeesters zou dit nimmer van de grond zijn gekomen. Ontegenzeggelijk hebben Wim Biallosterski, Hans van der Zaan, Joop van Riessen en H. Koopman daar ook hun steentje aan bijgedragen. Oude catalogi van de tentoonstelling te Boskoop geven te zien wat, door het sturende oordeel van vooral de Kwakereenden, in kwaliteit toenam. Een voorbeeld daarvan is, dat er in 1973 een aantal van 24 Kwakertjes werden ingezonden, waar slechts vier dieren ZG behaalden. In 1987 waren dat er 61 met 14 x F en 27x ZG. In de groep oorspronkelijke watervogels werden verschillende dieren met het predikaat U bekroond. Dat er niet constant werd ingezonden moge blijken, dat in 1980 er 105 watervogels waren ingezonden en in 1981 liep dat op tot 279 stuks. In de daaropvolgende jaren schommelde dit steeds rond de 250 dieren. Gelet op de veelheid aan dieren, soorten en rassen werden in Boskoop de examens voor sier- en watervogelkeurmeester afgenomen.

Bij de liefhebbers in den lande heeft dit blijkbaar veel indruk gemaakt en weldra werden er op veel tentoonstellingen watervogels aangetroffen. Vooral de grote shows, zoals Ornithophilia en Avicultura hebben daar een belangrijke rol in gespeeld.

De Kerstbijlage 468 van Avicultura uit 1995, naar een schilderij van Henk Bras met een Campbell eend 0-1, Ekstereend 0-1, Welsh Harlekijneend 1-1, Overbergse eend 1-1 en een woerd van de Streicher eend. Verder een witte Chinese knobbelgans en Breçongans (archieff Geri Glastra).

Niet alleen eenden, ook ganzen speelden een belangrijke rol

Domesticatie van ganzen blijkt al meer dan 3000 jaar geleden plaats te hebben gevonden. Als stamvader geldt de Grauwe gans (*Anser anser*) terwijl ook de Zwaangans (*Anser cygnoides*) als zodanig wordt aangemerkt. ganzen dienden als bewakers van het erf, voor vlees en beddendons. In het verleden op grote schaal, thans gelukkig in geringere mate werden ganzen dwangmatig volgestopt met voer, waardoor de lever een zeer grote vorm aannam. Ganzenlever (Foie gras) gold als een gewilde lekkernij. Uitwijden over deze dierkwelling wordt in dit verband achterwege gelaten.

Door de eeuwen heen zijn er meerdere rassen ontstaan en bij velen hiervan is de grondkleur nagenoeg gelijk. Daarnaast zijn er witte en bonte ganzen ontstaan. Door kleurmutatie is blauw wildkleur bij een aantal rassen erkend.

Ganzen hebben over het algemeen een fors voorkomen, al dan niet voorzien van een keel- of buikwam. Door liefhebbers met wat meer ruimte worden ganzen gehouden om het gras kort te houden. Ook in boomgaarden kunnen zij hun dienst bewijzen om de gevallen vruchten op te eten. Het exposeren van ganzen kwam gelijk met de eenden op gang. Datzelfde is van toepassing voor de oorspronkelijke ganzensoorten, deze groep komt in veel variaties voor. Als kleinste gelden de Pygmeeën Manenganzen, die nauwelijks groter zijn dan de

Wilde eend. Tot de grootste behoren de Cereopsis (Hoendergans) en Reuzen Canada gans. Evenals bij de oorspronkelijke eenden komen hier veel fraai gekleurde soorten voor.

Niet iedere liefhebber showt met zijn ganzen. Toch worden op de grotere shows flinke klassen ganzen aangetroffen. Om de belangstelling voor deze diergroep te vergroten, ongeacht of het gedomesticeerde, of oorspronkelijke ganzen betreft, is het een must de dieren te exposeren.

Resumé en slot

Het houden van watervogels heeft de mensheid al vele eeuwen bezig gehouden.

De inzet van een aantal enthousiastelingen heeft ertoe geleid, dat pas de laatste 40 jaar de belangstelling voor het exposeren betekenis heeft gekregen. Zonder iemand tekort te doen, hebben de keurmeesters Biallosterski en Van der Zaan (en wat te denken van Jogchum zelf, RH) baanbrekend werk verricht. Helaas zijn ons die ontvallen, maar hun inbreng wordt nog door menigeen hoog gewaardeerd.

De activiteiten die de Gedomesticeerde Watervogelvereniging en AVIORNIS ontplooiën, dragen er aan bij dat er ook een toekomst is voor het houden en exposeren van watervogels. Opgemerkt moet nog worden dat AVIORNIS zich niet bezig houdt met het inzenden op tentoonstellingen, maar op andere gebieden de liefhebbers tot grote steun is.